

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys 2007 m. gruodis. Nr. 6

Skirtas:

- savivaldybėms
- teisėsaugos institucijoms

Leidžiamas vykdant Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos, patvirtintos LR Seimo 2003 03 20 nutarimu Nr. IX – 1383, 2007-2009 metų įgyvendinimo priemonių planą.

Šiame numeryje:

- NPLC naujienos
- Socialinių ir teisinių paslaugų teikimo nukentėjusiems asmenims probleminiai aspektai
- Moterų nusikalstamumas Lietuvoje

NPLC naujienos

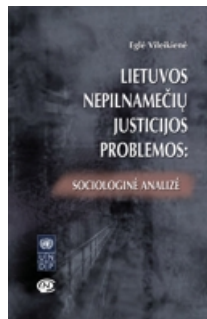
Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centrui vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos [kampanija](#) „Nebūk šešėlyje“ 2007 m. lapkričio 19 – gruodžio 23 dienomis per Lietuvos televiziją transliuojamas [klipas](#) „Nebūk šešėlyje“. Akcijos tikslas – nepilnamečių, o kartu ir visos visuomenės narių neabejingumo didinimas, aktyvumo skatinimas, taip prisidedant prie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos. Jaunuoliai skatinami nebūti abejingi negatyviai veiklai, pranešti apie ją vyresniesiems ir policijai (pasinaudojant numeriais 112, 02).

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, įgyvendindamas Jungtinių Tautų vystymo programos [projekta](#) „Pagalba kuriant veiksmingą nepilnamečių justicijos sistemą Lietuvoje“ išleido metodinį leidinį „[Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika](#)“. Šiame leidinyje surinkti straipsniai, parašyti nepilnamečių justicijos kvalifikacijos kėlimo kursų pagrindu. Aptariamos svarbios nepilnamečių justicijos problemos, išskylančios dirbant su linkusiais nusikalsti vaikais – baudžiamosios atsakomybės ypatumai, tarptautiniai

standartai, nepilnamečių duomenų apsauga, galimos alternatyvos baudžiamajai justicijai, vaiko raida, efektyvus bendravimas, agresyvumo priežastys, pakartotinės nusikalstamos veikos rizikos vertinimas ir kita. Leidinio tikslas – suteikti kompleksinių žinių šios srities įvairių institucijų darbuotojams, kurios padėtų suprasti vaiką, palengvinti tarpusavio bendravimą ir bendradarbiavimą, taip užtikrinant vaiko interesus ir mažinant nepilnamečių nusikalstamumą.

Leidinyje skirtas visiems, dirbantiems su linkusiais nusikalsti ar jau nusikaltusiais vaikais – valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovams bei visiems kitiems, kuriems rūpi nepilnamečių justicijos problemos. Tai parankinė knyga, skirta praplėsti akiratį ir savo kompetenciją, pasisemti gerosios patirties ir ją taikyti savo praktikoje.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, įgyvendindamas Jungtinių Tautų vystymo programos [projekta](#) „Pagalba kuriant veiksmingą nepilnamečių justicijos sistemą Lietuvoje“ išleido dr. Eglės Vileikienės monografiją „[Lietuvos nepilnamečių justicijos problemos: sociologinė analizė](#)“. Leidinyje nagrinėjama, kaip mokslininkų pasiūlyti

delinkvencijos problemos sprendimo būdai atspindi Lietuvoje įgyvendinamose nepilnamečių justicijos programose. Atlikta išsami kompleksinė nepilnamečių justicijos analizė, kuri apima kriminologinius, psichologinius, sociologinius, teisinius ir vadybinius aspektus. Įvade aptariamos pagrindinės kriminologijos teorijos, didžiausią dėmesį skiriančios nepilnamečių delinkvencijai, bei atskleidžiama delinkvencijos sampratos kaita. Pirmoje dalyje analizuojama Lietuvos kriminalinės justicijos politika nepilnamečių atžvilgiu, aprašoma Lietuvos nepilnamečių justicijos sistema bei reformos eiga, apimanti ir paskutinius jos raidos žingsnius. Taip pat pateikiama nepilnamečių justicijos pralaidumo analizė. Antroje dalyje, remiantis autorės atliktais Lietuvos gyventojų, kriminalinės justicijos pareigūnų, rizikos grupės vaikų ir nepilnamečių, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, sociologiniais tyrimais, pateikiama nepilnamečių justicijos analizė. Atliktų tyrimų rezultatai svarbūs tolesnei Lietuvos nepilnamečių justicijos reformos eigai (ypač kriminalinės justicijos pareigūnų kvalifikacijos tobulinimui, nepilnamečių pataisos institucijų veiklos tobulinimui, efektyvesnei delinkvencijos prevencijai ir pan.). Knygoje pateikiami tyrimai ir išvados turėtų būti aktualūs kriminalinės justicijos institucijoms, visuomeninėms organizacijoms bei kitoms tarnyboms, dirbančioms su delinkventinio elgesio vaikais. Ji sudomins ne tik Lietuvos auditoriją, bet ir užsienio šalių specialistus, besidominčius Lietuvos nepilnamečių justicijos sistema. Knyga išleista lietuvių ir anglų kalbomis.

Ieva Česnaitytė

Socialinių ir teisinių paslaugų teikimo nukentėjusiems asmenims probleminiai aspektai

Nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų (nusikaltimų aukų) socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje – tai sąlyginai naujas socialinių paslaugų sektorius, kadangi ja iš esmės susirūpinta vos prieš dešimtmetį. Per pastaruosius ketverius metus padaryta ženklių pokyčių teikiant nusikaltimų aukų socialinę, ypač teisinę apsaugą, tačiau ar tie pokyčiai nėra tik formalumas, ar žmonės pasinaudoja teikiamomis paslaugomis, galimybėmis teisinėmis priemonėmis apginti savo teises.

Nusikaltimų aukų socialinės ir teisinės apsaugos vertinimas

2007 m. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro (toliau – NPLC) atlikto viktimologinio [tyrimo](#) duomenys parodo, kad tik 6 proc. respondentų teigiamai vertina aukų apsaugą Lietuvoje, kartu neigiamai vertinančių yra 63 proc., t. y. 10 kartų daugiau. Kritiškiausiai aukų apsaugą vertina pensininkai, t. y. net 66 proc. pastarųjų asmenų pateikė neigiamą vertinimą, o jauni žmonės, ypač studentai, linkę geriau vertinti aukų apsaugą Lietuvoje: 11 proc. studentų nurodė, kad sistema veikia gerai, 31 proc. vertino neutraliai, o neigiamai – 45 proc.

Nusikaltimo aukų informuotumas apie jų teises, jų gynybos būdus ir priemones

NPLC [tyrimo](#) duomenys parodė, jog beveik 64 proc. respondentų norėtų gauti daugiau informacijos apie nusikaltimų aukų teises bei galimybes joms apginti, egzistuoja didelis informacijos trūkumas. Nors leidžiamos atmintinės, sukurtos kelios interneto svetainės, tačiau jos akivaizdžiai nepakankamos, yra daugiau pagalbinių pobūdžio. Šiuo metu trūksta realios sisteminės veiklos, kaip ir atsakingos institucijos, kuri nuolat teiktų minėtą informaciją, tikrintų, ar ji pasiekia savo tikslą, koks jos poveikis ir kt.

Per pastaruosius metus nusikaltimų aukų teisinė apsauga buvo praplėsta valstybės garantuojamomis paslaugomis, t. y. valstybės garantuojama nemokama teisine pagalba bei žalos kompensavimu smurtinių nusikaltimų atvejais.

Tyrimo duomenų analizė parodė, jog tik 1/3 respondentų žinojo apie valstybės teikiamą nemokamą teisinę pagalbą nusikaltimų aukoms. Tačiau Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos (toliau – VGTP) **įstatymas numato, kad nuo nusikalstamų veikų nukentėjusiems asmenims teikiama tiek pirminė¹, tiek antrinė² valstybės garantuojama nemokama teisinė pagalba.**

Žmonės nežino apie galimybę gauti paramą, t. y. žalos kompensavimą iš valstybės. Tik 14 proc. respondentų teisingai nurodė, kad **valstybė kompensuoja žalą smurtinių nusikaltimų aukoms.** Svarbu paminėti, kad šios galimybės aukoms gauti kompensaciją išviešinimui buvo panaudota ir televizija, ir radijas, ir dalomoji medžiaga, tačiau šios priemonės nedavė tinkamo rezultato.

NPLC tyrimo duomenys parodė, kad žmonių žinios apie organizacijas, teikiančias pagalbą nukentėjus (išskyrus teisėsaugos institucijas), yra menkos. Daugiausiai respondentų žinojo apie organizacijas, teikiančias pagalbą, paslaugas nukentėjusiems vaikams ir moterims, tačiau jų skaičius nėra didelis, t. y. vos 1/3 respondentų galėjo nurodyti bent vieną tokią

¹ **Pirminė teisinė pagalba** – tai įstatymo nustatyta tvarka teikiama teisinė informacija, teisinės konsultacijos ir dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms, išskyrus procesinius dokumentus, rengimas. Be to, ši teisinė pagalba apima patarimus dėl ginčo sprendimo ne teismo tvarka, veiksmus dėl taikaus ginčo išsprendimo ir taikos sutarties parengimą.

² **Antrinė teisinė pagalba** – dokumentų rengimas, gynyba ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai ar teismo sprendimas. Be to, ši teisinė pagalba apima bylinėjimosi išlaidų bylose, išnagrinėtose civilinio proceso tvarka, su bylos nagrinėjimu administracinio proceso tvarka susijusių išlaidų ir su baudžiamojoje byloje pareikšto civilinio ieškinio nagrinėjimu susijusių išlaidų atlyginimą.

nevyriausybinę organizaciją ar viešąją įstaigą (toliau – VŠĮ).

Kritiškiausia situacija su paslaugų teikimu nukentėjusiems asmenims, kai jie nepatenka nė į vieną iš pažeidžiamų asmenų grupių. Iš esmės Lietuvoje galima suskaičiuoti vos dešimtį organizacijų (NVO, VŠĮ), kurios teikia paslaugas bendrai nusikaltimų aukoms. Be to, jų galimybės labai ribotos, nemaža jų dalis net nevykdo aktyvios veiklos, egzistuoja tik formaliai. Viena pagrindinių priežasčių – nefinansuojama organizacijų veikla, vyriausybė neperka iš jų paslaugų, o jų teikiamos paslaugos yra nemokamos. Tad pačios organizacijos išsilaikyti neišgali. Didžioji dalis NVO, VŠĮ išsilaiko iš vykdomų projektų.

Teisingumo ministerija galėtų sudaryti atitinkamą NVO paieškos sistemą, duomenų bazę (arba jos sukūrimą pavesti įsteigtam „nukentėjusiųjų asmenų centrui“, skyriui ar pan.), kadangi jai pavaldžios įstaigos (Registru centras) disponuoja minėtais duomenimis, taip pat nustatyti, kurios organizacijos yra veikiančios, teikiančios paslaugas atskirų kategorijų aukoms.

Kita tokios duomenų bazės funkcija būtų nuolat atnaujinamų duomenų teikimas apie organizacijas, jų vykdomus projektus, teikiamas paslaugas ir kt. Paminėtina, kad kai kuriais atvejais projekto finansavimui gauti yra reikalaujama savivaldybės patvirtinimo. Taigi ši informacija patenka ir į savivaldos institucijas, kurios taip pat galėtų perduoti šią informaciją į minėtą duomenų bazę. Tokia duomenų bazė būtų itin naudinga ne tik nukentėjusiems asmenims, bet ir pačioms su aukomis dirbančioms organizacijoms. Be to, būtų išvengta atvejų, kai gavusios paramą organizacijos tik imituoja paslaugų teikimą.

Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje daugiau orientuota į nukentėjusių vaikų ir moterų kategorijas. Kaip ir minėta, kritiškiausiai vertinama apskritai nukentėjusiems bei pagyvenusiems asmenims teikiančių organizacijų veikla, kai teigiamus vertinimus pateikė vos 2/5 respondentų. Tad šiuo atveju būtina stiprinti,

remti mažiausiai išvystytus nukentėjusiųjų asmenų paramos ir pagalbos sektorius.

Dr. Rokas Uscila

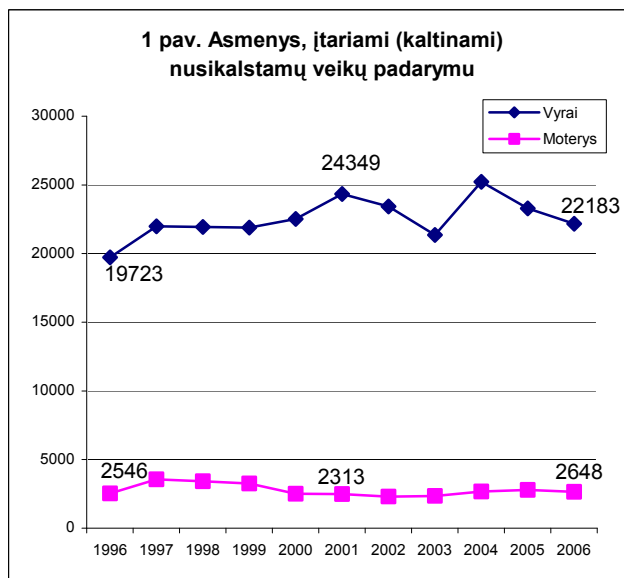
Moterų nusikalstamumas Lietuvoje

Lietuvoje bei kitose Vakarų Europos šalyse didesnę nusikalstamų veikų dalį padaro vyrai. Tačiau tai nėra pakankama priežastis, dėl kurios moterų nusikalstamumas turėtų būti paliktas nuošalėje, nes pastaruoju metu pastebima, kad tiek Vakarų, tiek Rytų Europos valstybėse jis didėja.

Moterys, įtariamoms (kaltinamos) nusikalstamų veikų padarymu

Per pastaruosius 11 metų moterų, įtariamų (kaltinamų) padarius nusikalstamą veiką, skaičius Lietuvoje buvo gana stabilus. Vidutiniškai kiekvienais metais nusikalstamų veikų padarymu buvo įtariamoms (kaltinamos) 2762 moterys (žr. 1 pav.¹).

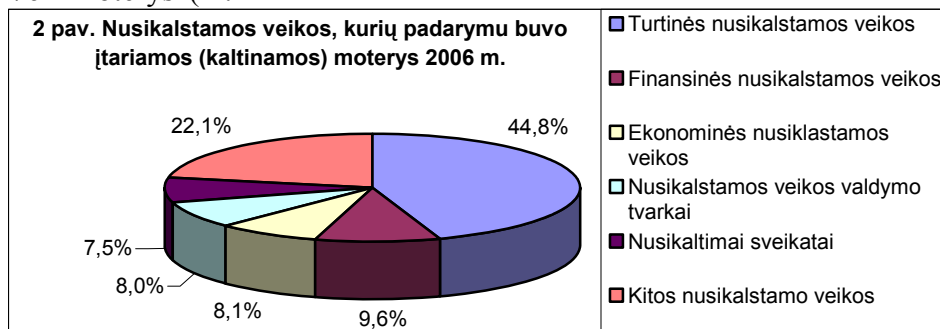
Pagal 2006 metų duomenis², daugiausiai (apie 44,8 %) visų įtariamų (kaltinamų) moterų buvo įtariamoms turtinių nusikalstamų veikų padarymu. Kitos moterys buvo įtariamoms (kaltinamos) nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų finansų sistemai (9,6 %), nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai (8,1 %), nusikalstamų veikų valdymo tvarkai, kurios

apėmė taip pat ir nusikalstamas veikas, susijusias su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu (8 %), nusikaltimų sveikatai (7,5 %) padarymu. Likusios (22,1 %) moterys padarė nusikalstamas veikas teisingumui, veikas, susijusias su narkotinių, psichotropinių medžiagų disponavimu, nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus transporto eismo saugumui ir kt. (žr. 2 pav.)

Dažniausiai padaromos įtariamų

2 pav. Nusikalstamos veikos, kurių padarymu buvo įtariamoms (kaltinamos) moterys 2006 m.

(kaltinamų) moterų veikos yra: vagystės, sukčiavimai, plėšimai, netikrų mokėjimo instrumentų, skirtų atsiskaityti negrynais pinigais gaminimas ar neteisėtas disponavimas, neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ir realizavimas, dokumentų suklastojimas ar suklastotų dokumentų panaudojimas ar realizavimas, fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas.

¹ Asmenys, įtariamai (kaltinami) nusikalstamų veikų padarymu. Moterys. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras.

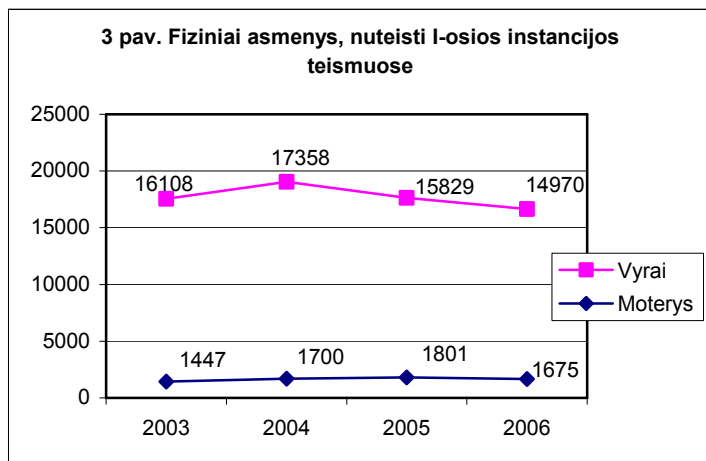
[Hhttp://www.nplc.lt/sena/stat/asm/asm6.htm](http://www.nplc.lt/sena/stat/asm/asm6.htm)H (2007-11-29)

² Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys apie įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis Lietuvos Respublikoje (Forma 1G-A). Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras.

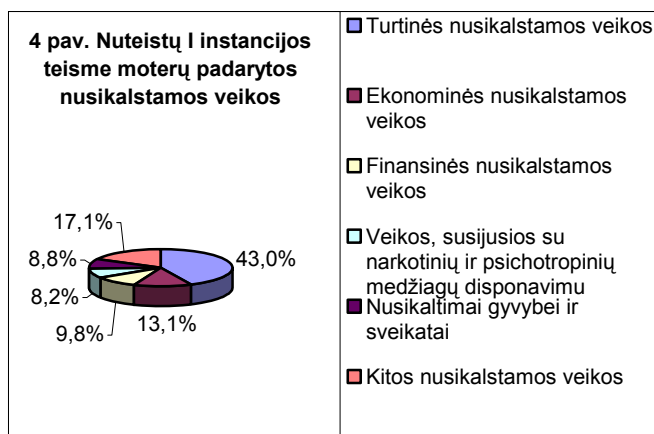
[Hhttp://www.nplc.lt/sena/stat/atas/ird/1ga/2006/1ga200612.htm](http://www.nplc.lt/sena/stat/atas/ird/1ga/2006/1ga200612.htm)H (2007-11-29)

Nuteistos moterys

Remiantis Nacionalinės teismų administracijos statistine ataskaita³, galima sakyti, kad nuteistų moterų skaičius per paskutinius trejus metus kito nežymiai, nors visų asmenų, nuteistų I-osios instancijos teisme, skaičius nuo 2004 m. mažėjo (žr. 3 pav.).

2006 m. I-osios instancijos teismuose nuteistosios sudarė apie 60 % tais metais įtariamų moterų. Jos buvo kaltinamos turtinėmis, ekonominėmis, finansinėmis ir kitomis aukščiau minėtomis veikomis (žr. 4

pav.) Be to, nemaža dalis buvo nuteista dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu (apie 8,2 % visų nuteistų moterų).

Dažniausiai šioje srityje jos buvo kaltinamos neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti, taip pat neteisėtu disponavimu labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu.

Pažymėtina, kad moterys, įtariamoms veikų, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu, padarymu, sudarė 4,9% visų įtariamų moterų. Beveik visos jos (88,4 %) vėliau buvo nuteistos.

89,1 % nuteistųjų moterų buvo paskirtos bausmės. Daugeliu atvejų tai buvo bausda (44,3 %) ir terminuotas laisvės atėmimas (24,2 %). Tačiau reikėtų pastebėti, kad pastaruoju metu formuojasi tokia praktika: teismai vis rečiau skiria bausmes, nes jas pakeičia baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonėmis.

Svetlana Panina

³ Nacionalinės teismų administracijos statistinė baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Asmenys (I instancijos teismuose) *Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras*.
H<http://www.nplc.lt/sena/stat/atas/td/bbn/bbn.htm>
(2007-11-29)